
МАРИНА АШИХМІНА

ПЛЕМ'Я:

Про повернення з війни і належність до спільноти

Рецензія на книгу **Себастьяна Юнгера**.

За спеціальною передмовою автора до українського видання.

Перекладачка О.Корнюшина. Наш формат. Київ 2023р.

ISBN 978-617-8120-29-0.

У 2023 році широкому колу читачів був презентований український переклад популярної у військових колах книги військового журналіста Себастьяна Юнгера, яка містить передмову військовослужбовця, автора книги «Броньований розум», котрий визначає себе як «член Племені».

У даному творі представлена спроба цілісного аналізу психоемоційного стану військовослужбовця та шляхи реінтеграції після військових подій у цивільне суспільство, висвітлені психологічні та соціальні чинники та фактори, які будуть сприяти успішному процесу включення та окреслено шляхи подолання кризових моментів у сучасному постіндустріальному суспільстві.

Марина Ашихміна, психолог, викладач Таврійського християнського інституту (Херсон, Україна).

Себастьян Юнгер – журналіст та письменник, який більше 30 років досліджує та зображує у своїх творах війну. Юнгер належить до майстрів пригодницького нон-фікшена, таким чином книга «Плем'я» побудована не на художньому вимислі, а на реальних фактах та подіях, та власному досвіді.

Особливість українського видання полягає у передмові від звичайного українського військовослужбовця. У передмові вказано, що людина, яка пережила травматичний досвід війни спирається на цю книгу, як таку, що здатна розкрити внутрішній світ комбатантів. Військовослужбовець відзначає, що сама ця книга дозволить екологічно прожити негативний досвід повномасштабного вторгнення в нашої країні.

Сам Юнгер у передмові відзначає, що боротьба українського народу нагадує йому Сараєво, де він вперше отримав досвід військового журналіста у 1993 році. Цей досвід спонукав автора ставити інших людей вище за себе самого. Він повідомляє, що займався дослідженням успішних груп аутсайдерів. На підставі дослідження він дійшов наступного висновку: кожна група має лідера, який готовий віддати життя заради справи; наявність ворога, який ставить за мету позбавлення базової потреби у свободі та гідності; масштабне включення жінок. Відтак, автор вказує, що відтоді коли розпочався Майдан та вторгнення на Донбасі, боротьба українського народу проти імперських наративів Росії наділена переліченими рисами.

Основою для цієї книжки стала стаття Юнгера «Як ПТСР став проблемою поза межами поля бою», що вийшла у 2015 році. Автор вказує, що хоча в основу книги покладена стаття, він навмисно не послуговується виносками, оскільки книга не відноситься до академічних і це тільки завадить легкому прочитанню. Автор налаштовує особисто читача на наявність тригерних точок у тексті, як приклад, він вказує на вислів «американські індіанці». У передмові автор також вказує на наявність у книзі розповідей від першої особи. Розповіді цих людей для автора стали моральним орієнтирами поведінки та реагування.

Отже, чи може дійсно книга «Плем'я» бути корисною для українського суспільства? Війна – жахлива, але вона має потужний психотерапевтичний ефект. Життя українців до війни було покладено для розв'язання екзистенційних, психологічних, комунікаційних, кар'єрних та фінансових проблем, і всього, що складало життя кожного українця. 24 лютого 2022 року прийшла війна і вона принесла смерть. Це стало нерозв'язаною проблемою українського народу на тлі якої решта проблем вже не є такими, що визначають сенс буття. Ми просто навчилися із ними жити. Книга «Плем'я» висвітлює складові успішної адаптації військовослужбовця у громадянському суспільстві з метою стати його частиною. Адже на думку автора головна цінність його життя – солідарність із іншими членами суспільства та доведення власної цінності перед громадою, тобто визнання.

Досить влучно автор розкриває поняття «плем'я», воно важко піддається тлумаченню, але те наповнення поняття, яке дає автор, на нашу думку є найбільш близьким для українського суспільства. Отже, плем'я, на думку Юнгера – це люди із якими хочеться поділитися останньою їжею. Ми бачимо, як щоденно на сторінках соцмереж виставляються волонтерських заклики для зборів, де український народ впродовж двох років економічної кризи творить дива. Допомогати без жодної винагороди, за покликом душі, вкладати всі сили, час і талант щоб бути корисним – все це про волонтерство. Без перебільшення майже кожен українець сьогодні є волонтером.

Книга складається зі двох передмов, слова від автора, чотирьох розділів, післямови, подяки, джерел та інформаційної довідки про автора.

Перший розділ «Чоловіки і пси» присвячений двом культурам: американській із її індустріалізацією, класовими непорозуміннями, яка згуртована та склеєна завдяки ряду законів та нормативно-правових актів, та індіанській культурі, яка є егелітарною. Прикордонне існування цих двох культур під час ведення збройних конфліктів, починаючи із 1600 року до їх закінчення у 1924 році, поставило Америку перед вибором, яка культура є найбільш сприятливою для людини, яка культура дає відчуття приналежності до спільноти, культура в якій ти відчуваєш власну цінність та можеш бути цінним для своєї громади. Враховуючи те, що книга належить до пригодницького нон-фікшену, то подані в ній факти є достовірними і вони дивують читача. Автор вдало зображує єдність та емоційну підтримку індіанських племен, акцентуючи увагу читача, що опинившись у маргінальному суспільстві, не маючи усіх благ тогочасного світу, людина поступається благами західного світу на перевагу емоційні близькості та безумовному прийняттю, яке є панівним у племені. Ми бачимо, як автор підіймає питання вибору сучасної людини, вказуючи на те, що нав'язати владу неохочим членам племені фактично неможливо, цієї можливості позбавлений сучасний світ. Автор використовує дослідження Боема, в якому той робить висновок, «що вагома частина еволюційної основи моральної поведінки походить від тиску групи», що у свою чергу призводить читача до роздумів про важливість групової співпраці, яка підвищує рівень окситоцину, який здатен підвищувати рівень довіри. Якщо йти за думкою Юнгера, то можна дійти висновку, що людина є результатом еволюційного процесу, психологічно адекватна людина – це результат вдалої взаємодії гормонів, які виробляються під дією зовнішніх факторів, особливо з позиції того, як людина сприймає себе у соціумі, її відчуття та ступінь довіри на вертикально-горизонтальному рівні. Наскільки людина може бути корисною для іншого – настільки вона відчуває себе щасливою. Ми бачимо, що стан сучасного світу, знецінив користь один для одного: живи для себе – трансюють найкрутіші психологи та коучи, ти нікому

нічого не винен – закликає психотерапевт. Можливо суспільству слід повернутись до моделі взаємо підтримки та довіри один до одного?

Другий розділ книги має назву «Війна перетворює тебе на тварину», в якій автор намагається показати читачу процес переходу від людини до тварини, життєдіяльність якої забезпечується лише інстинктами. Головною ідеєю цього розділу є вислів батька автора: «Твій борг перед країною – це ніщо. Ти чимось їй зобов'язаний, і залежно від того, що станеться, ти можеш бути зобов'язаний своїм життям». Якби цю ідею було покладено у національно-патріотичне виховання українського молоді, можливо ми не спостерігали би, як чоловіки, перевдягаючись у жіночий одяг тікають від війни за кордон, ми не відчували би сором від тієї кількості чоловіків, які сьогодні ховаються від війни за кордоном. Так, феномен добровольців, які стали на захист України будуть досліджувати соціологи, психологи, можливо історики, але ми сьогодні спостерігаємо й досить високий відсоток тих, хто відшукує найменшу можливість уникнути військового призову.

Автор у цьому розділі аналізує військові події у Сараєво. Зображуючи жахливість військових дій у Сараєво, наводячи оціночні дані від ООН, автор показує читачу позитивні зміни, які відбуваються під час війни для суспільства: військовий колапс суспільства робить на деякий час усіх рівними, знищуються соціальні прошарки. Війна, смерть та втрати повертають людство в умови життя спільнот еволюційного минулого – рівність усіх людей. Зображуючи події другої Світової війни автор наводить статистичні дані від закладів психіатричної допомоги: перед війною в Англії психічні розлади мали близько 4 мільйонів громадян, а під час бліцкригу, наймасивніших бомбардувань зменшилася кількість звернень по всій країні. Деякі лікарі допускали думку того, що під час війни люди почували себе психічно набагато краще. Використовуючи дослідження соціолога Еміля Дюркгейма про те, що коли європейські країни вступали у війну, рівень суїциду падав. Схожі феномени були під час громадянських війн в Іспанії, Алжирі, Лівані. Можливо війна покращить психічний стан українського суспільства, тому українське суспільство в цілому залучене до спільної справи – перемоги над ворогом, життя кожного українця має сьогодні мету, а це у свою чергу покращує психічний стан. Чи не є тоді перебільшеними факти погіршення психоемоційного стану цивільних на тлі військових подій? Чи не перебільшують українські психологи дану проблематику? Можливо, ми сьогодні маємо чергову спробу нав'язати українцям погіршення психоемоційного стану на тлі війни? Але й зменшилась кількість запитів до психологів із приводу суїциду, збільшився запит на побудову стосунків, пошук щастя, розлучення тощо. Чи не є сьогодні українські жінки, які залишилися в країні та об'єднані спільною метою, більш психологічно стабільними та успішними, ніж ті, хто втікаючи від війни виїхав за кордон? Чи не є сьогодні чоловіки, які боро-

нять нашу землю, більш самореалізованими ніж ті, хто відшукує можливість уникнути мобілізацію. Саме такі думки приходять під час читання даного розділу. Але залишимо це для досліджень соціологів, психологів.

Війна у Україні підтвердила теорію Фріца, яку він виклав у своїй статті «Чому широкомасштабні катастрофи продукують аж такі психічно здорові умови?», концепція якої полягає у тому, катастрофи штовхають людей назад у більш древній та органічний спосіб взаємин. Ми спостерігали як від початку широкомасштабного вторгнення люди отримували надзвичайну підтримку від інших, були свідками зникнення класових відмінностей. Ми бачили як бізнесмени на свої дорогих авто стають волонтерами, відкривають власні маєтки для прихистку інших. Допускаємо думку про оздоровлення української нації, де війна виконала терапевтичний ефект, хоч й таким чином. Сьогодні кожен українець відчуває максимальну близькість від іншого. Можливо ми будемо сумувати за цим станом, коли закінчиться війна? Але лишимо це питання відкритим.

Розділ «Я прокидаюсь у болісній безпеці», присвячений проблемам адаптації військових. Юнгер зображує власний досвід проходження процесу адаптації та інтеграції у суспільство. У цьому розділі він спирається на дослідження Інституту медицини, яке було проведено у 2007 році: згідно з цим дослідженням, військовослужбовці, які не можуть подолати психологічну травму у минулому, мали проблеми психологічного характеру, які вони успадкували або пережили у ранньому дитинстві. Нестандартним для ідей, які пропагуються для подолання ПТСР у військових в Україні є статистичні дані війни Судного дня, 1973 року, де тилові війська мали психологічні зриви втричі більше, ніж війська, які були на передовій. Юнгер допускає, що дзвін у вухах та ПТСР, які призводять до втрати працездатності особистості – можна вигадати або навіть зімітувати. Таким чином, він допускає, що дані діагнози збільшують можливість доступу до пільг, які передбачені ветеранам. Він також вказує, що проблема ПТСР полягає не у досвіді отриманому під час виконання бойових завдань, а під час інтеграції у суспільство. Тут він наводить дані досліджень, які були проведені у різних типах країн та припускається думки, що існують такі типи суспільства, які роблять цей процес відносно безболісним.

Читаючи даний розділ, читач ймовірно дійде аналогічної думки: що саме сьогодні смертельно гнітить військового в українському суспільстві? Можливо, відсутність конкуренції та фальшивих стандартів на передовій дають військовому те, що не може дати суспільство після повернення до дому. Адже, політика фальшивих стандартів, конкуренція – це те, чим сьогодні наповнене цивільне суспільство. Ці ідеї акумулюються політичною владою країни: починаючи від закликів «Пам'ятаємо кожного та помстимося за кожного» та фактом тотального хабарництва на усіх гілках влади,

де відбувається тотальне знецінення бойового подвигу військового. Таким чином, військовий сумує не за небезпекою, а за почуттям єдності. Головне, що ми сьогодні можемо дати ветеранам – це те, що вони продуктивні та потрібні в суспільстві як і на полі бою.

Останній розділ «Дзвінок з Марсу», присвячений оцінці втрат суспільства. Головною втратою суспільства на думку Юнгера є втрата спільноти. Автор вказує що, якщо держава сьогодні не пропонує своїм членам самовіддано діяти, то вона є просто політичним утворенням. Тут же він вказує на те, що солдати відчують племінний спосіб мислення на війні, але повертаючись додому, приходять до думки, що вони воювали не за плем'я із безумовною підтримкою, а відстоювали інтереси політичного підрозділу. Юнгер вражає гострою думки: немає абсолютно ніякого сенсу жертвувати собою заради групи, яка сама не бажає жертвувати заради вас. Глибина цієї думки здатна викликати екзистенційну кризу та переосмислення ПТСР та інтеграції військових до суспільства.

Зображуючи різноманітність індіанських племен Юнгер показує спільність у ритуалах відновлення воїна після війни. Ритуали відновлення від війни проходили всі члени племені, адже культурна традиція передбачала те, що кожна людина в племені постраждала від війни. Ідея індіанців полягала у тому, що незважаючи на жахливе обличчя війни, вона наділяє мудрістю. Багато уваги у цьому розділі присвячено внутрішньому аналізу психоемоційного стану під час повернення та включення військового назад у цивільне суспільство. Кожний військовий знає як померти для країни, але після війни не знає як жити для неї. І тут Юнгер показує читачу сучасний стан суспільства: різниця між багатими та бідним, професійна та соціальна конкуренція – головні риси, які притаманні сучасному суспільству. Юнгер із притаманною йому влучністю глибоко та повно описує душевні та психоемоційні стани військових, аналізує соціальні процеси та глибоко розкриває найуразливіші складові суспільного благополуччя. Він акцентує увагу читача на думці, яка проходить червоною ниткою на сторінках книги: почуття солідарності дозволяє людині залишатись людиною, дійти до екстраординарної події, такої як війна, та прожити її.

Дана книга має стати настільною книгою та довідником для військових капеланів. Доречною вона буде для вивчення у підготовці та навчанні фахівці у роботі із ПТСР та військових психологів. І хоча за змістом вона не є підручником, але авторський виклад матеріалу та висвітлення найгостріших питань війни, зокрема морально-етичного та психологічного плану, біографічні матеріали роблять «Плем'я» важливим джерелом для практичного застосування.